

JAARBOEK

VAN HET

EUROPEES

GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN

PENNINGKUNDE

20

17

INHOUDSTAFEL

Verantwoordelijken van het EGMP	I
Afdelingen van het EGMP	II
Verslag van de AV van het EGMP FV (27/V/2017)	VII

J. (Hans) LEYTEN	
The coins of the Hindu period of Indonesia – the Hindu Sumatran and Hindu Javanese coins, their origin, weight and symbols in an historical context	1
Luc VANDAMME & Raf VAN LAERE	
Prijsmedaillen van de architectenfamilie Stoop	69
Jan MOENS	
Nieuw licht op de Belgische 1-frankstukken geslagen tijdens WO I in Birmingham (GB)	79
Luc VANDAMME	
Aanwezigheidspenning van de <i>Algemeene Nederlandsche Maatschappij</i>	85
Luc VAN EECKHOUDT	
Laurent-Joseph Hart (Antwerpen 1810 - Brussel 1860) – De meest vermaarde portretmedailleur uit de regeerperiode van Leopold I	95
Laurens AERNOUW	
Variaties in het randschrift van de 5 frank Leopold I, type ‘gelauwerd hoofd’ (1832-1844)	151
Hendrik VAN CAELENBERGHE	
Twee opmerkelijke <i>kortes</i> voor Karel V	155

Huguette TAYMANS

Prins Karel bezoekt Gent op 15 juni 1929 161

Luc VANDAMME & Didier VANOVERBEEK

Armand Bonnetain en de Luxemburgse 5 frank 1949 171

René WAERZEGGERS

Bedevoartpenningen met betrekking tot de ‘Zwarte Madonna’
van Halle 185

Luc VAN EECKHOUDT

De ontmoeting van Dominicus en Franciscus: de *Abbraccio* –
een 19de-eeuwse Romeinse medaille 197

Arnaud GRISPEN

Gouden medailles van de *Expo 1958* in Brussel en hun pochetten –
enkele onbekende zeer zeldzame varianten 201

Aankondiging

Nieuwe prijs van het Koninklijk Belgisch Genootschap voor
Numismatiek 204

Recensies

Jean-Claude MARTINY & Theodoor GODDEERIS, *Maria van Bourgondië, gravin van Vlaanderen 1477-1482. Historische en numismatische studie van de muntslag in Brugge* – René WAERZEGGERS (m.m.v. Harry DEWIT), *Leuven in metaal vereeuwigd* (11 delen) – Willy GEETS, *De Mechelse muntslag van Filips de Schone in context (1485-1494)* 205

PRIJSMEDAILLES VAN DE ARCHITECTENFAMILIE STOOP

LUC VANDAMME & RAF VAN LAERE

TIJDENS DE MIDDELEEUWEN waren de meeste ambachtslui verplicht om aan te sluiten bij een gilde of ambacht om hun beroep te kunnen uitoefenen. Een van de voornaamste taken van de gilden was ervoor te zorgen dat haar leden niet het slachtoffer werden van oneerlijke concurrentie. Zij hielden ook een oogje in het zeil op de opleiding van hun leden die meestal uit drie stappen bestond: leerling, gezel en meester. Alleen meesters mochten zelfstandig opdrachten aanvaarden en uitvoeren. Een gezel kon pas meester worden na het afleggen van een meesterproef waaruit moest blijken dat hij alle knepen van het vak kende. Gilden zorgden ook voor ondersteuning van zieke leden en van weduwen en wezen van leden. In de loop der eeuwen kwamen de gilden en de ambachten echter steeds meer onder druk te staan omdat ze erg conservatief waren en niet openstonden voor nieuwe technieken en kennis. Steeds vaker probeerden ambachtslui hun beroep uit te oefenen zonder rekening te houden met de soms erg gedetailleerde verplichtingen die hun ambacht oplegde. Dat was niet alleen het geval in ambachten die veel leden telden zoals de weversambachten, maar ook in gilden die creatieve beroepen verenigden zoals de Sint-Lucasgilden waarin schilders, beeldhouwers, edelsmeden, architecten en andere kunstenaars opgenomen werden. Grote kunstenaars waren er aan dezelfde regels gebonden als derderangs ambachtslui. Vermits sommige vorsten vaak een beroep deden op buitenlandse kunstenaars die geen lid waren van een gilde ontstonden er meermaals conflicten. Net omdat de opleiding van jong talent binnen de oude gildetraditie moest gebeuren, bleef vernieuwing onder meer in de Sint-Lucasgilde van Antwerpen achterwege en ging de eens zo beroemde Antwerpse schildersschool met epigonen als Rubens, er steeds meer op achteruit. Om hieraan te verhelpen werd te Antwerpen in 1663 een eerste vrije academie opgericht die echter nog voor een groot deel schatplichtig was aan de Sint-Lucasgilde. De banden tussen beide werden pas in 1749 definitief verbroken.

Nadat het gezag van keizerin Maria-Theresia (1745-1780) in de Habsburgse Nederlanden stevig gevestigd was, stelde zij Karel van Lotharingen (1749-1780) aan als landvoogd. Karel was een groot kunstliefhebber. Bij zijn Blijde Intrede in Antwerpen aanvaardde hij om als beschermheer van de academie op te treden. Na een moeilijke doorstart, waarbij de financiële steun van Karel van Lotharingen een belangrijke rol speelde, werd de inbreng van de centrale overheid steeds groter. Het keizerlijke decreet van 13 november 1773 betekende een doorbraak vermits het bepaalde dat alle kunstenaars binnen het Heilig Roomse Rijk der Duitse Natie van dat ogenblik af volledig vrij konden werken zonder lid te zijn van een gilde of ambacht. Enkele jaren later (1778) gaf Karel de opdracht aan Theodoor Van Berckel (1739-1808) om een medaille te graveren die

als prijspenning voor de verschillende academies van de Habsburgse Nederlanden kon worden gebruikt. Op de voorzijde staat zijn portret. De keerzijde toont een allegorie op de verschillende kunststakken die in de academies werden onderwezen. Het ontwerp werd opnieuw gegraveerd door Leopold Wiener en bleef tot diep in de 19de eeuw in gebruik. Tijdens de Franse Tijd, onder het Hollands Bewind en vlak na de Belgische Omwenteling waren vooral eenvoudige medailles in trek waarop plaatselijke edelsmeden de naam van de bekroonde graveerden, meestal aangevuld met de naam van het leervak, het jaar en de naam van de Academie en enkele ornamenten^[1].

Recent mocht ik een prachtige reeks van deze prijsmedailles bestuderen die allemaal in verband staan met de Antwerpse architectenfamilie Stoop.

De familie Stoop^{[2],[3]} was een bekende architectenfamilie in Antwerpen en omstreken. De vader Frans Stoop werd geboren in Antwerpen in 1776 (juiste datum onbekend) en hij huwde Joanna Van Houtte. Twee van hun kinderen werden eveneens architect, nl. Frans Jacob en Petrus Paulus.

Frans STOOP schopte het tot stadsarchitect van Antwerpen en gaf tevens les van de Kunstacademie van Antwerpen. Hij werd, samen met Frans Andries Durler en Ferdinand Berckmans, genoemd als één van de pioniers van de neogotiek. In Antwerpen werd de gotische architectuur erg gewaardeerd. Getuige hiervan de opeenvolgende restauratiewerken die werden uitgevoerd aan de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal o.a. door vader Frans Stoop in 1823.^[4] Samen met architect Bourla restaureert hij in 1856 o.a. het Kattendijkdok en het Antwerpse stadhuis (1824-1869).^[5] Volgende gebouwen zijn ook van zijn hand: het oud Gemeentehuis van Puurs, de parochiekerk Sint-Bavo in Boechout en de Sint-Jan-Evangelistkerk in Steendorp. Hij overleed in Antwerpen in 1857.

Frans Jacob STOOP^[6] werd geboren in Antwerpen op 20 mei 1815. Hij studeerde aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Gent, waar hij in 1843 afstudeerde als ingenieur-architect. Hij was waarnemend stadsbouwmeester

[1] Er bestaat een uitgebreide literatuur over de geschiedenis van de academies voor beeldende kunsten in onze streken. Handig blijft nog steeds G. DE WILDE, *Geschiedenis onzer Academiën van Beeldende Kunsten*, Leuven, 1941.

[2] Lode DE BARSÉE, 'Frans Stoop'. In: *Een eeuw openbare werken te Antwerpen 1863-1963*, Antwerpen, 1964, p. 33-34.

[3] Stefaan GRIETEN, *Pierre Paul Stoop (†1891)*. In: *Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud. Ambten bouwpraktijk van de provinciale architecten in de provincie Antwerpen (1834-1970)*, Antwerpen, 2006, p. 126-127.

[4] Jan DE MAEYER, *Negentiende-eeuwse restauratiepraktijk en actuele monumentenzorg. Handelingen van het Nederlands-Vlaams symposium, Leuven 13-14 september 1996*, Universitaire Pers 1999, p. 193.

[5] Anna BERGMANS, Jan DE MAEYER, Wim DENSLAGEN & Wies VAN LEEUWEN, *Neostijlen in de negentiende eeuw. Zorg geboden? Handelingen van het tweede Vlaams-Nederlands restauratiesymposium Enschede 3-4 september 1999*, p. 167.

[6] D. VAN SPILBEECK, *Levenschets van de bouwmeester Franciscus Jacobus Stoop!* In: *De Vlaamse School*, VIII, Antwerpen, 1862, p. 3-6.

van Antwerpen van 1855 tot 1861. Hij stierf bij de brand van het Sint-Felixpakhuis op 2 december 1861. Hij was de bouwer van o.a. de directeurswoning van de Academie in de Mutsaardstraat, de Stedelijke Jongensschool 6 (geopend in 1860), de Stedelijke Meisjesschool 2, de Meisjesschool 1 in de Bogaardestraat 58 en van het Kasteel van de heren van Hoogstraten^[7]. Hij was tevens docent architectuur aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen (1846-1861). Jozef Geefs^[8] maakte een marmeren buste van hem^[9]. Hij overleed te Antwerpen op 2 december 1861.

Petrus Paulus STOOP (overal Pierre Paul genoemd) werd geboren te Antwerpen op 29 juni 1817. Hij studeerde net als zijn broer aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten en werd architect van de provincie Antwerpen. Hij huwde Adriana Vekemans. Als student van architect Ferdinand Berckmans (1803-1854) mocht hij meewerken aan de bouw van de eerste Belgische neogotische kerk in Borgerhout (1841-1846).^[10] In 1840 behaalde hij de Prijs voor Gothische Architectuur met het ontwerp van een nieuw hoofdaltaar van de kathedraal^[11]. Hij was de architect van de Sint-Bernardsabdij in Hemiksem, de parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw-Geboorte in Lint, de kerk van de Paters Minderbroeders in Mechelen en de Norbertijnenabdij van Tongerlo. Hij stierf in Antwerpen op 30 september 1891 en ligt begraven op het Schoonselhof (perk O-05).

1. ARCHITECTURALE COMPOSITIE (1836)

Vz. ACADEMIE ROYALE DES BEAUX ARTS (rondom langs de rand binnen een dubbele lijn met parelrand)

(sierlijn) | *Anvers* | (sierlijn) | 1836 (in het veld)

Twee geknoopte palmtakken onder het jaartal. Op een onhandige manier werd discreet een graffiti vlak onder de draagring aangebracht met de letters F.J.S. zodat we met zekerheid kunnen stellen dat deze medaille aan Frans Jacob Stoop toebehoorde.

Kz. *COMPOSITION* | ARCHITECTURALE | ——— | *F* | *Pix*

Tekst in het veld binnen een dubbele lijn met parelcirkel.

1836 – 59 mm (met oogje 64,1 mm) – vermeil – 49,77 g

^[7] *Inventaris Onroerend Erfgoed* – <https://inventaris.onroerend-erfgoed.be> – geraadpleegd op 21.4.2016.

^[8] ENGELLEN-MARX, *La sculpture en Belgique à partir de 1830*, t. III, Devreese-Hecq, p. 1610-1613.

^[9] Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen – inventarisnummer 1069 – grootte: 62,4 × 50,8 × 30,4 cm.

^[10] Omer VANDEPUTTE, *Gids voor Vlaanderen, toeristische en culturele gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen*, 2007, p. 94.

^[11] Jan DE MAEYER, o.c. [n. 4], p. 193.

2. KLASSIEKE BOUWKUNST (1837)

Vz. KONINKLIJKE MAETSCHAPPY TER AENMOEDIGING DER SCHOONE KUNSTEN (rondom op de verhoogde rand)

AEN | F. J. STOOP. | ————— (in het veld)

Kz. PRYSKAMP TE ANTWERPEN. (bovenaan op de verhoogde rand) | MDCCCXXXVII. (onderaan op de verhoogde rand)

CLASSIEKE BOUWKUNST | ————— (in het veld)

1837 – 57 mm (met oogje 66 mm) – zilver – 49,01 g

3. REGELMATIGE BOUWKUNST (1837)

Vz. ACADEMIE ROYALE DES BEAUX-ARTS (rondom langs de rand binnen een dubbele lijn met parelrand)

~ | Anvers | ~ | 1837. (in het veld)

Twee geknoopte palmtakken onder het jaartal.

Kz. ARCHITECTURE | REGULIERE | 2^e | Prix

Tekst in het veld binnen een dubbele lijn met parelcirkel.

1837 – 50 mm (met oogje 57 mm) – zilver – 27,29 g

4. REGELMATIGE BOUWKUNST (1838)

Vz. ACADEMIE ROYALE DES BEAUX-ARTS (rondom langs de rand binnen een dubbele lijn met parelrand)

~ | Anvers | ~ | 1838 (in het veld)

Twee geknoopte palmtakken onder het jaartal.

Kz. *ARCHITECTURE* | REGULIERE | ——— | 2^e | P_{ix}

Tekst in het veld binnen een dubbele lijn met parelcirkel.

1838 – 50 mm (met oogje 58 mm) – zilver – 18,51 g

5. MEETKUNDE (1838)

Vz. ACADEMIE ROYALE DES BEAUX-ARTS (rondom langs de rand binnen een dubbele lijn met parelrand)

~ | Anvers | ~ | 1838 (in het veld)

Twee geknoopte palmtakken onder het jaartal.

Kz. GEOMETRIE | ——— | 1^e | P_{ix}

Tekst in het veld binnen een dubbele lijn met parelcirkel.

1838 – 49,5 mm (met oogje 58 mm) – zilver – 22,6 g

6. ALGEBRA (1838)

Vz. ACADEMIE ROYALE DES BEAUX-ARTS (rondom langs de rand binnen een dubbele lijn met parelrand)

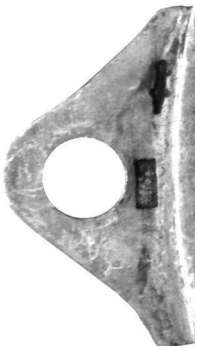
~ | Anvers | ~ | 1838 (in het veld)

Twee geknoopte palmtakken onder het jaartal.

Kz. ALGEBRE | ——— | 1re | Prix

Tekst in het veld binnen een dubbele lijn met parelcirkel.

1838 – 49,5 mm (met oogje 58 mm) – zilver – 20,64 g

Verschillende stukken dragen op het ophangstelsel een keurmerk en een meestermerk. Johan van Heesch vertelde ons hierover het volgende: *Het zwaardje (†) is wat we de 'kleine keur' van de Overheid noemen; het wijst op een zilvergehalte van 833 1/3‰, en werd in België gebruikt tussen 1832 en 1869. Het meesterteken in een rechthoek lijkt mij een letter V met daarboven een door punten gevormde bloem of ster (*). Dat is het meesterteken van Jean Baptiste (II) Verberck, zilvermid uit Antwerpen en actief tussen 1811 en 1838. Hij werd geboren in 1774 en stierf in 1838^[12].*

7. MEETKUNDE (1839)

Vz. ACADEMIE ROYALE DES BEAUX-ARTS (rondom langs de rand binnen een dubbele lijn met parelrand)

~ | Anvers | ~ | 1839. (in het veld)

Twee geknoopte palmtakken onder het jaartal.

^[12] Walter VAN DIEVOET, *Répertoire général des orfèvres et des marques d'orfèvrerie en Belgique*, Bruxelles, 2010, p. 34 (zwaardje) en p. 148, nr. 183 (Verberck). De meeste academie-medailles uit de 19de eeuw zijn van Verberck.

Kz. GEOMETRIE | ——— | 1st | Prix

Tekst in het veld binnen een dubbele lijn met parelcirkel.

1838 – 50 mm (met oogje 58 mm) – zilver – 25,1 g

8. KLASSIEKE BOUWKUNST (1840)

Vz. KONINKLYKE MAETSCHAPPY TOT AENMOEDIGING DER SCHOONE KUNSTEN (rondom op de verhoogde rand)

AEN | P.P. STOOOP. | ——— (in het veld)

Kz. PRYSKAMP TE ANTWERPEN (bovenaan op de verhoogde rand) | MDCCCXL. (onderaan op de verhoogde rand)

CLASSIEKE | BOUWKUNST (in het veld)

1837 – 57 mm (met oogje 65,4 mm) – zilver – 37,69 g

9. GOTISCHE BOUWKUNST (1840)

Vz. KONINKLYKE MAETSCHAPPY TOT AENMOEDIGING DER SCHOONE KUNSTEN (rondom op de verhoogde rand)

AEN | P.P. STOOOP. | ——— (in het veld)

Kz. PRYSKAMP TE ANTWERPEN (bovenaan op de verhoogde rand) | MDCCCXL. (onderaan op de verhoogde rand)

GOTHEIKE | BOUWKUNST (in het veld)

1837 – 57 mm (met oogje 66,7 mm) – zilver – 68,60 g

10. DE EERSTE GENTSE ARCHITECTUURWEDSTRIJD MET EEN VOOR-
OPGESTELDE OPGAVE (1844)

Vz. LEOPOLD PREMIER (links langs de rand) – ROI DES BELGES (rechts langs de rand)

Zijn buste in generaalsuniform naar links.

Getekend onder de buste BRAEMT F^[13]

Kz. SALON TRIENNAL | DE GAND. | PREMIER CONCOURS | D'ARCHITECTURE | EN LOGE. | PIERRE PAUL STOOP | D'ANVERS | L'UN DES CONCURRENTE. | MDCCCXLIV. (in het veld)

De tekst binnen een open lauwerkrans met bovenaan in de opening een bloem.

1844 – 50 mm – zilver – 40,10 g

[13] André POELS, Luc VANDAMME & Didier VANOVERBEEK, *Pierre Joseph Braemt, eerste graveur van het onafhankelijk België*, Hasselt, 2015, p. 127.

Mevr. Huguette TAYMANS^[14], die een zeer uitgebreide studie maakte van het archief van de Gentse Academie, geeft nog een verdere verduidelijking bij deze medaille. Bij wedstrijden ‘*en loge*’ was het type gebouw dat moest worden ontworpen op voorhand vastgelegd. In 1844 was dat een ontwerp voor *une maison d’arrêt et de justice civile et militaire*. De tentoonstelling van de inzendingen werd geopend op 30 juni 1844 in het nieuwe Justitiepaleis. De winnaar was ene Felix Laureys uit Oostende, die een gouden medaille kreeg ter waarde van 1.200 frank, maar hij mocht ook de tegenwaarde in geld kiezen. De tweede prijs werd niet toegekend (bron: ASK-archief nr. 386 v 117). In het resolutieboek 1826-1844 (ASK-archief nr. 314) staat:

- Vergadering van 5 juli 1844 (p. 326-327): *Il ne sera point accordé de second prix. Une médaille commémorative du concours sera décernée à chacun des concurrents.* Deze beslissing was genomen met 5 stemmen voor en 2 tegen.
- Vergadering van 2 augustus 1844 (p. 329): *Le payement de la note du graveur Braemt montant à la somme de deux cent trente et un francs pour la confection de 15 médailles commémoratives du concours d’Architecture est autorisé.*

De afgebeelde medaille is dus één van de vijftien uitgereikte exemplaren. Een tweede exemplaar, bestemd voor Th. Melot uit Brussel, bevindt zich in de verzameling van Mevr. Taymans.

^[14] Het archief van de Gentse Academie bevindt zich in het Gentse Stadsarchief en beslaat 600 dozen. Het heeft haar vijf jaar intens werk gevraagd om alles over wedstrijden, uitslagen en medailles te onderzoeken. Het eerste deel van deze studie (periode 1748-1830) is verschenen in *JEGMP* 2006, p. 185-236, het tweede deel (vanaf 1830) in *JEGMP* 2016, p. 149-177. Met onze dank voor deze interessante toelichting.